

จริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ:ทุนทางสถาบันพุทธศาสนาในฐานะปัจจัย

กำหนดคุณภาพการรายงาน ESG

BUDDHIST DISCLOSURE ETHICS: BUDDHIST INSTITUTIONAL CAPITAL AS A
DETERMINANT OF ESG REPORTING QUALITY

เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว¹

Kiatanantha Lounkaew¹

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย¹

Faculty of Economics, Thammasat University, Thailand¹

Corresponding Author Email: klounkaew@econ.tu.ac.th ¹

Received 5 May 2026; Revised 7 June 2026; Accepted 26 June 2026

จริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ: ทูทางสถาบันพุทธศาสนาในฐานะปัจจัย กำหนดคุณภาพการรายงาน ESG

เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้พัฒนากรอบแนวคิดใหม่ชื่อ "จริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ" ซึ่งอธิบายกลไกที่ทูทางสถาบันพุทธศาสนา ส่งผ่านไปสู่คุณภาพการรายงานด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (Environmental, Social, Governance: ESG) ในบริบทเอเชีย โดยบูรณาการหลักฐานจากหลายภูมิภาคครอบคลุมสี่ประเด็นหลัก ดังนี้ ประเด็นแรก ด้านกรอบแนวคิด BDE พบว่าหลักธรรมพุทธห้าประการ ได้แก่ สัมมาวาจา ปฏิจสุมุปาบท สัมมาอาชีวะ เมตตาและกรุณา และอนิจจังและอนัตตา สร้างแรงจูงใจภายในในการรายงานที่แตกต่างจากแรงจูงใจที่ขับเคลื่อนด้วยกฎระเบียบ โดยส่งผ่านสามมิติ ได้แก่ 1) ครอบคลุมคุณภาพการประเมินความสำคัญ และความน่าเชื่อถือของเนื้อหา ประเด็นที่สอง ด้านกลไก BIC ผู้ BDE พบว่า BIC ทำงานผ่านสามช่องทางสถาบัน ได้แก่ เชิงบรรทัดฐาน เชิงความรู้ และเชิงกฎระเบียบ โดยมีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับทั้งในระดับองค์กรและระดับภูมิภาค ประเด็นที่สาม ด้านปัจจัยกำหนดคุณภาพการรายงาน ESG จากวรรณกรรมสากล พบว่า BDE เสริมและแตกต่างจากปัจจัยกำหนดภายในและภายนอกที่มีอยู่เดิม เพราะทำงานในระดับค่านิยมก่อนกฎระเบียบและแรงจูงใจตลาด ประเด็นที่สี่ ด้านความไม่สอดคล้องของ ESG Rating พบว่า BDE เสนอทางแก้ไขสถาบันผ่านการสร้างแรงจูงใจรายงานจากภายในแทนการพึ่งพากฎระเบียบภายนอกเพียงอย่างเดียว บทความสรุปด้วยนโยบายสำหรับหน่วยงานกำกับดูแลในอาเซียน และทิศทางการวิจัยเชิงประจักษ์ที่เปิดกว้าง

คำสำคัญ: คุณภาพการรายงาน ESG; จริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ; ทูทางสถาบันพุทธศาสนา;

บริบทเอเชีย; สถาบันที่ไม่เป็นทางการ

BUDDHIST DISCLOSURE ETHICS: BUDDHIST INSTITUTIONAL CAPITAL AS A DETERMINANT OF ESG REPORTING QUALITY

Kiatanantha Lounkaew

Abstract

This academic article develops a novel conceptual framework termed "Buddhist Disclosure Ethics" (BDE), which explains the mechanisms through which Buddhist Institutional Capital (BIC) transmits to ESG (Environmental, Social, and Governance) reporting quality in the Asian context, drawing on evidence from multiple regions, structured around four thematic issues. First, with respect to the BDE framework, five Buddhist principles Right Speech, Dependent Origination, Right Livelihood, Loving Kindness and Compassion, and Impermanence and Non-self — generate intrinsic motivation for ESG reporting that is qualitatively distinct from compliance-driven reporting, operating through three disclosure quality dimensions: breadth, materiality quality, and substance. Second, with respect to BIC-to-BDE mechanisms, BIC operates through three institutional channels normative, cognitive, and regulative with empirical support at both organisational and regional levels. Third, with respect to ESG reporting quality determinants from the international literature, BDE complements and is theoretically distinct from existing internal and external determinants, because it operates at the value level prior to regulatory and market incentives. Fourth, with respect to ESG rating divergence, BDE proposes an institutional solution by building intrinsic reporting motivation that reduces the gap between symbolic and substantive ESG disclosure. The article concludes with policy implications for ASEAN regulators and directions for empirical research.

Keywords: ESG Reporting Quality; Buddhist Disclosure Ethics; Buddhist Institutional Capital; Asian Context; Informal Institution

บทนำ

คุณภาพการรายงานด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (Environmental, Social, Governance: ESG) เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นจากภาครัฐ นักลงทุนสถาบัน และหน่วยงานกำกับดูแลทั่วโลก อย่างไรก็ตาม การศึกษาส่วนใหญ่ที่อธิบายว่าอะไรเป็นตัวกำหนดคุณภาพการรายงาน ESG ยังให้ความสำคัญกับอิทธิพลของปัจจัยภายนอก เช่น กฎระเบียบ แรงกดดันตลาด และโครงสร้างธรรมาภิบาล การศึกษาของ Tsang et al. (2023) ที่ทบทวนงานวิจัยกว่า 200 ชิ้นพบว่าผลการศึกษาและข้อสรุปส่วนใหญ่มาจากตลาดในประเทศพัฒนาแล้ว แต่ยังขาดการอธิบายกลไกที่ค่านิยมทางวัฒนธรรมและศาสนาสามารถส่งผ่านอิทธิพลไปสู่พฤติกรรมกรรมการรายงานขององค์กร ช่องว่างนี้มีนัยสำคัญในบริบทเอเชีย ซึ่งสถาบันที่ไม่เป็นทางการ (informal institutions) ยังมีบทบาทสำคัญในการกำกับพฤติกรรมขององค์กร

การศึกษาของ Fu et al. (2024) แสดงให้เห็นช่องว่าง โดยพบว่าบริษัทที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของวัดพุทธสูงกว่ามีคะแนน ESG สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แม้จะมีการควบคุมปัจจัยระดับบริษัทและระดับภูมิภาคแล้วก็ตาม คำถามสำคัญที่การศึกษาดังกล่าวยังไม่สามารถตอบได้คือกลไกที่ใช้ในการส่งผ่านบรรทัดฐานของพุทธศาสนาไปสู่คุณภาพการรายงาน ESG และส่งผ่านเกิดขึ้นในมิติใดของคุณภาพการรายงานโดยเฉพาะ ยิ่งไปกว่านั้น ปัญหาความไม่สอดคล้องของการให้คะแนนระดับ ESG ของผู้ประเมินจากต่าง ๆ ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการประเมิน ซึ่ง Avramov et al. (2022) พบว่าประเด็นนี้ทำให้เกิดส่วนเพิ่มของผลตอบแทนเพื่อชดเชยความเสี่ยง (Risk Premium) ที่วัดได้ในตลาดทุน

บทความนี้จะนำเสนอกรอบแนวคิดใหม่ชื่อ "จริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ" (Buddhist Disclosure Ethics: BDE) โดยที่ BDE หมายถึงชุดจริยธรรมที่มีรากฐานในหลักธรรมพุทธศาสนาซึ่งกำหนดว่าองค์กรควรสื่อสารข้อมูล ESG ต่อผู้มีส่วนได้เสียอย่างไร ได้แก่ ด้วยความซื่อสัตย์ ครบถ้วน ไม่บิดเบือน และคำนึงถึงผลกระทบต่อสรรพชีวิต แนวคิดนี้แตกต่างจากการศึกษาที่อธิบายกลไกที่ทุนทางสถาบันพุทธศาสนา (Buddhist Institutional Capital: BIC) ส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินการทางการเงินและคะแนน ESG โดยรวมขององค์กร

บทความมีวัตถุประสงค์ 5 ประการ ประการแรก เพื่อนิยามและพัฒนากรอบแนวคิด BDE โดยเชื่อมหลักธรรมพุทธห้าประการกับมิติคุณภาพการรายงาน ESG ประการที่สอง เพื่ออธิบายกลไกการส่งผ่านของ BIC สู่ BDE ผ่านสามช่องทางสถาบัน ประการที่สาม เพื่อสังเคราะห์หลักฐานเกี่ยวกับปัจจัยกำหนดคุณภาพการรายงาน ESG จากวรรณกรรมสากล และวางตำแหน่ง BDE ในฐานะปัจจัยที่ทำงานก่อนและเสริมปัจจัยอื่น ๆ ประการที่สี่ เพื่อวิเคราะห์ว่า BDE มีนัยอย่างไรต่อปัญหาความไม่สอดคล้องของ ESG Rating และประการที่ห้า เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานกำกับดูแลในอาเซียนและทิศทางการวิจัยเชิงประจักษ์

จริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ: การพัฒนารอบแนวคิด

นิยามและรากฐานทางทฤษฎี

สำหรับบทความนี้ นิยามของจริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ (Buddhist Disclosure Ethics: BDE) หมายถึง "ชุดค่านิยมและแรงจูงใจเชิงจริยธรรมที่มีรากฐานในหลักธรรมพุทธศาสนา ซึ่งกำหนดว่าองค์กรควรสื่อสารข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาลต่อผู้มีส่วนได้เสียอย่างซื่อสัตย์ ครบถ้วน และคำนึงถึงผลกระทบต่อสรรพชีวิต โดยปราศจากเจตนาปกปิดหรือบิดเบือนเพื่อประโยชน์ส่วนตน" กรอบนี้แตกต่างจากแนวคิดที่อธิบายถึงความตั้งใจจริงขององค์กรในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (ESG Authenticity) ที่ตั้งคำถามว่าความมุ่งมั่นในการดำเนินงานด้าน ESG ภายในองค์กรเป็นของจริงหรือไม่ โดย BDE ตั้งคำถามว่าการสื่อสารข้อมูล ESG ต่อภายนอกมีคุณภาพและซื่อสัตย์เพียงใด

รากฐานทางทฤษฎีของ BDE มาจาก 2 แหล่ง แหล่งแรกคือพุทธปรัชญาในประเด็นด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะหลักสัมมาวาจา ซึ่ง พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2562) อธิบายว่าเป็นหลักการสื่อสารที่เกิดจากองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ พูดความจริง พูดสิ่งที่เป็นประโยชน์ พูดด้วยเจตนาดี และพูดในเวลาที่เหมาะสม เมื่อตีความในบริบทขององค์กร หลักนี้กำหนดแนวทางการรายงาน ESG ที่แตกต่างจากการรายงานที่ขับเคลื่อนเพื่อสร้างภาพลักษณ์และชื่อเสียง แหล่งที่สองคือทฤษฎีสถาบันของ DiMaggio and Powell (1983) และ North (1990) ซึ่งอธิบายว่าสถาบันที่ไม่เป็นทางการสร้างบรรทัดฐานพฤติกรรมที่ฝังอยู่ในจิตสำนึกและโครงสร้างสังคม BDE จึงเป็นการทำงานร่วมกันของปรัชญาพุทธกับกลไกสถาบัน

หลักธรรมพุทธห้าประการและมิติ BDE

การเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมพุทธห้าประการกับมิติ BDE ที่เกิดขึ้น พร้อมตัวชี้วัดเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปทดสอบได้ในงานวิจัยอนาคต ความสำคัญของการจับคู่นี้คือการแสดงให้เห็นว่า BDE ไม่ใช่แนวคิดที่เป็นนามธรรม หากแต่มีการแสดงออกที่วัดสามารถได้ในพฤติกรรมกรรมการรายงานผลการดำเนินงาน ESG ขององค์กร

หลักสัมมาวาจา (Right Speech) มีนัยโดยตรงต่อความครอบคลุมและความซื่อสัตย์ของการเปิดเผย กล่าวคือองค์กรที่ซึมซับหลักนี้ผ่านวัฒนธรรมพุทธจะรายงานทั้งผลลัพธ์เชิงบวกและเชิงลบ ไม่เลือกรายงานเฉพาะสิ่งที่ดี (วิ.มหา (ไทย) 1/22/15) Abeydeera et al. (2016) ยืนยันจากการศึกษาเชิงคุณภาพในองค์กรพุทธเอเชียว่าบริษัทกลุ่มนี้มีแนวโน้มรายงานผลกระทบเชิงลบด้วย ซึ่งเป็นหลักฐานของอิทธิพลของ BDE ในทางปฏิบัติ หลักปัจจุสมุปาท ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สอนว่าทุกสิ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยเหตุและปัจจัยซึ่งกันและกัน มีนัยต่อการเปิดเผยความสัมพันธ์ตลอดห่วงโซ่คุณค่า เพราะองค์กรที่เข้าใจหลักนี้อย่างแท้จริงจะตระหนักว่าไม่ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระจากระบบนิเวศรอบข้าง

หลักสัมมาอาชีวะมีนัยต่อคุณภาพการประเมินความสำคัญ (Materiality Quality) กล่าวคือบริษัทที่ยึดหลักสัมมาอาชีวะจะรายงานประเด็นที่มีผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้เสียจริง ไม่ใช่เพียงประเด็นที่ทำให้ตนเองดูดีในสายตานักลงทุน (ที.ม.(ไทย) 10/214/162) Tan and Dipendra (2024) พบช่องว่างที่มีนัยสำคัญระหว่าง

คะแนน Materiality Assessment และ Stakeholder Engagement ในบริษัทไทยชั้นนำ ซึ่งชี้ว่าการปิดช่องว่างนี้ต้องการทั้งการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน ไม่เพียงกฎระเบียบ หลักเมตตาและกรุณาส่งผลต่อความครอบคลุมผู้มีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะกลุ่มที่เปราะบางซึ่งมักถูกละเลยในการรายงาน ESG กระแสหลัก ในขณะที่หลักอนิจจังและอนัตตาดังแรงจูงใจในการปกปิดข้อมูลเชิงลบ เพราะการไม่ยึดติดต่อภาพลักษณ์ทำให้มีพื้นที่ทางจิตวิทยามากกว่าในการยอมรับและรายงานความผิดพลาด

ตารางที่ 1 หลักธรรมพุทธและมิติจริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ (BDE)

หลักธรรมพุทธ	ความหมายเชิงการสื่อสาร	มิติ BDE ที่เกิด	ตัวชี้วัดเชิงประจักษ์	วรรณกรรมสนับสนุน
สัมมาวาจา (Right Speech)	การสื่อสารที่ถูกต้อง ซื่อสัตย์ ครบถ้วน ไม่บิดเบือน ไม่ปกปิดความจริง	ความครอบคลุมของ การเปิดเผย (Breadth) รายงานทั้งผลลัพธ์ เชิงบวกและเชิงลบ	GRI Coverage Score; ช่องว่าง Positive-Negative Ratio	วิ.มท.(ไทย) 1/22/15; Payutto (1994); Abeydeera et al. (2016); Terzani and Turzo (2021)
ปฏิจจสมุปบาท (Dependent Origination)	ทุกสิ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยเหตุและ ปัจจัยซึ่งกันและกัน องค์กรไม่ดำรงอยู่อย่าง เป็นอิสระจากระบบนิเวศ รอบข้าง	ความลึกของห่วงโซ่ คุณค่า (Value Chain Depth) เปิดเผยผล กระทบตลอดห่วงโซ่ อุปทาน	Scope 3 Emissions Disclosure; Supply Chain ESG Coverage	วิ.ม.(ไทย) 4/1/1; Fu et al. (2024); Martiny et al. (2024); Liya et al. (2026)
สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood)	ประกอบธุรกิจโดยไม่ก่อความ เสียหายแก่ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม อม สร้างคุณค่าที่แท้จริง	คุณภาพการประเมิน ความสำคัญ (Materiality Quality) เปิดเผยประเด็นที่มีผลกระทบ จริง	Materiality Matrix Score; Stakeholder Engagement Quality	ที.ม. (ไทย)10/214/162; Tan and Dipendra (2024); Tsang et al. (2023); Kim and Daniel (2016)
เมตตาและกรุณา (Loving Kindness and Compassion)	เอาใจใส่สุขภาวะของพนักงาน ชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียทุก กลุ่ม ไม่เพียงผู้ถือหุ้น โดย เริ่มจากปรารถนาให้พวกเขามี ความสุขและช่วยเหลือพวกเขา ให้พ้นจากทุกข์ที่มีอยู่	ความครอบคลุมผู้มี ส่วนได้เสีย (Stakeholder Breadth) รายงานผลกระทบต่อ กลุ่มที่เปราะบาง	SDG Impact Score; Community Investment Disclosure	ที.ม. (ไทย) 10/329/257; Song (2021); TsendSUREN et al. (2021); Bhandari et al. (2022)
อนิจจังและอนัตตา (Impermanence and Non-self)	ไม่ยึดติดต่อชื่อเสียงระยะสั้น ลดแรงจูงใจในการ ปกปิดข้อมูลเชิงลบเพื่อ ปกป้องภาพลักษณ์	ความน่าเชื่อถือของการ เปิดเผย (Substance over Symbol) เนื้อหามากกว่า สัญลักษณ์	External Assurance Rate; Greenwashing Indicator	ช.ป. (ไทย) 31/48/55; Avramov et al. (2022); Edmans (2023); Liya et al. (2026)

หมายเหตุ: วิเคราะห์โดยผู้เขียน

ทุนทางสถาบันพุทธศาสนาและกลไกการส่งผ่านสู่ BDE

กรอบ BIC สามช่องทาง

ทุนทางสถาบันพุทธศาสนา (Buddhist Institutional Capital: BIC) หมายถึง “ทรัพยากรเชิงสถาบันที่สะสมจากการที่พุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นสถาบันที่ไม่เป็นทางการในสังคม” BIC ทำงานผ่านช่องทางเชิงสถาบัน 3 ช่องทาง ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ DiMaggio and Powell (1983) และ North (1990) โดยช่องทางแรก คือ ช่องทางเชิงบรรทัดฐาน (normative channel) ซึ่งความหนาแน่นของวัดพุทธสร้างบรรทัดฐานชุมชนและความคาดหวังต่อพฤติกรรมที่ยอมรับได้ขององค์กรในพื้นที่ ช่องทางที่สอง คือ ช่องทางเชิงความรู้ (cognitive channel) ซึ่งค่านิยมและการปฏิบัติพุทธพัฒนาสมรรถนะการรับรู้และการตัดสินใจของผู้บริหาร และช่องทางที่สามคือ ช่องทางเชิงกฎระเบียบ (regulative channel) ซึ่งบรรทัดฐานองค์กรที่มีรากฐานในค่านิยมพุทธและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) สร้างกรอบกำกับพฤติกรรมภายใน

BIC แตกต่างจากการวัดประเด็นด้านศาสนาแบบทั่วไปใน 2 ด้าน ด้านแรก คือ BIC ระบุช่องทางที่วัดได้สามช่องทางซึ่งสามารถออกแบบตัวแปรเชิงประจักษ์ที่ต่างกันสำหรับแต่ละช่องทาง แทนที่การใช้ศาสนาเป็น Black Box ด้านที่สอง คือ BIC ทำงานในระดับค่านิยมก่อนที่จะกฎระเบียบทางการและแรงจูงใจตลาดจะเข้ามามีผล ทำให้มีพลังอธิบายที่ดีขึ้นเมื่อควบคุมปัจจัยกำหนดมาตรฐานอื่น ๆ แล้ว Fu et al. (2024) ยืนยันว่าการส่งผ่าน BIC ที่สะท้อนจากความหนาแน่นวัดพุทธมีผลต่อคะแนน ESG อย่างมีนัยสำคัญ ยิ่งชี้ให้เห็นว่ากลไกการส่งผ่านเชิงสถาบันเหล่านี้มีอิทธิพลตามที่ได้อธิบายไว้

การส่งผ่าน BIC สู่ BDE และคุณภาพการรายงาน ESG

กระบวนการส่งผ่านจาก BIC สู่ BDE และไปสู่คุณภาพการรายงาน ESG เกิดขึ้นใน 3 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก คือ การสร้าง BDE ผ่านช่องทางเชิงบรรทัดฐานสร้างบรรทัดฐานความโปร่งใส ผ่านช่องทางเชิงความรู้พัฒนาความสามารถในการระบุประเด็น ESG ที่มีนัยสำคัญ และผ่านช่องทางเชิงกฎระเบียบปลูกฝังค่านิยมการรายงานที่ซื่อสัตย์ รวมกันเป็น BDE ในระดับองค์กร ขั้นตอนที่สอง คือ การแปลง BDE สู่พฤติกรรมการรายงาน โดย BDE ทำหน้าที่เป็นตัวกรองจริยธรรม (ethical filter) ที่กำหนดว่าองค์กรจะตอบสนองต่อแรงกดดันภายนอก (กฎระเบียบ แรงกดดันตลาด นักลงทุน) อย่างไร ขั้นตอนที่สาม คือ การปรากฏในคุณภาพการรายงาน ESG ซึ่งวัดได้ใน 3 มิติ ได้แก่ ความครอบคลุม (Breadth) คุณภาพการประเมินความสำคัญ (Materiality Quality) และความน่าเชื่อถือของเนื้อหา (Substance)

จะเห็นว่า BDE เป็นการอธิบายกระบวนการรายงาน ไม่ใช่ผลลัพธ์การดำเนินงาน Song (2021) อธิบายว่าองค์กรที่ใช้หลักการที่สอดคล้องกับพุทธศาสนามาประกอบการดำเนินงาน มีผลการดำเนินงาน ESG ดีกว่า แต่ไม่ได้อธิบายว่ากระบวนการรายงานเปลี่ยนอย่างไร Abeydeera et al. (2016) แสดงให้เห็นว่าบริษัทที่มีวัฒนธรรมเชิงพุทธมีการรายงานผลกระทบเชิงลบจากการดำเนินการด้วย ซึ่งเป็นหลักฐานเชิงคุณภาพของ

BDE แต่ยังคงขาดกรอบทฤษฎีที่เชื่อมกลไก ตารางที่ 2 สรุปกลไกการส่งผ่านของ BIC ไปยัง BDE ที่ส่งผลต่อคุณภาพการรายงาน ESG พร้อมตัวชี้วัดเชิงประจักษ์ที่แนะนำสำหรับการทดสอบในอนาคต

ตารางที่ 2 กลไกการส่งผ่านของ BIC ไปยัง BDE ที่ส่งผลต่อคุณภาพการรายงาน ESG

ช่องทาง BIC	กลไกการส่งผ่าน	มิติคุณภาพของการรายงาน ESG	ตัวชี้วัดเชิงประจักษ์	วรรณกรรมสนับสนุน
ช่องทางเชิงบรรทัดฐาน(Normative Channel)สถาบันที่ไม่เป็นทางการทุนทางสังคมทุนชื่อเสียง	ความหนาแน่นวัดพุทธสร้างบรรทัดฐานชุมชนด้านความโปร่งใสหลักการทำให้การรายงานที่ไม่ซื่อสัตย์มีต้นทุนระยะยาว	ความครอบคลุมและความซื่อสัตย์ (Breadth + Honesty) รายงานครอบคลุมรวมผลกระทบเชิงลบไม่เลือกรายงานเฉพาะส่วนดี	Temple Density; จำนวนประเด็น ESG ที่รายงาน	Fu et al. (2024); Terzani and Turzo (2021); Kim and Daniel (2016)
ช่องทางเชิงความรู้ (Cognitive Channel)สมรรถนะผู้บริหารการตระหนักรู้	การปฏิบัติสติพัฒนาความสามารถในการระบุประเด็นที่มีผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้เสียจริงลดความไม่สมมาตร ของข้อมูล	คุณภาพการประเมินความสำคัญ (Materiality Quality) สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้มีส่วนได้เสีย ลด ESG Rating Divergence	Materiality Score; Stakeholder Engagement Rate	Song (2021); Abeydeera et al. (2016); Tan and Dipendra (2024)
ช่องทางเชิงกฎระเบียบ(Regulative Channel)บรรทัดฐานองค์กรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) และค่านิยมองค์กรพุทธเปลี่ยนเกณฑ์ความสำเร็จจากกำไรสูงสุดเป็นความพอเพียงลดแรงจูงใจรายงานเกินจริง	ความน่าเชื่อถือและเนื้อหา (Substance over Symbol) — ลดการฟอกเขียวเพิ่มอัตราการรับรองภายนอก	External Assurance Rate; GRI Compliance	Speece (2019); Liya et al. (2026); Avramov et al. (2022)

หมายเหตุ: วิเคราะห์โดยผู้เขียน

ปัจจัยกำหนดคุณภาพการรายงาน ESG: หลักฐานจากวรรณกรรม

ปัจจัยกำหนดภายในองค์กร

การศึกษาด้านการเปิดเผยผลการดำเนินงานด้าน ESG Disclosure ระบุปัจจัยกำหนดภายในที่สำคัญ 4 ประการ ประการแรก คือ สัดส่วนกรรมการอิสระซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพการรายงาน ESG จากการศึกษางานวิจัยกว่า 200 เรื่อง Tsang et al. (2023) พบว่าตัวแปรนี้มีอิทธิพลต่อการรายงาน เพราะกรรมการอิสระมีแรงจูงใจน้อยกว่าในการปกปิดข้อมูลที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้บริหาร ประการที่สอง คือ ความหลากหลายทางเพศในคณะกรรมการ Kim and Daniel (2016) วิเคราะห์ข้อมูลจาก 32 ประเทศพบว่า คณะกรรมการที่มีสัดส่วนผู้หญิงสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะเปิดเผยข้อมูลสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับสูงกว่า ประการที่สาม คือ การถือครองโดยนักลงทุนสถาบัน Bhandari et al. (2022) พบว่าบริษัทที่มีนักลงทุนสถาบันที่ลงนาม PRI ถือครองหุ้นในสัดส่วนสูงกว่ามีคุณภาพการเปิดเผย ESG สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ ประการที่สี่ คือ ขนาดบริษัทซึ่ง Martiny et al. (2024) อธิบายผ่านกลไกต้นทุนคงที่ การอยู่ในสายตาสาธารณะ และทรัพยากรด้าน ESG

ในบริบทเอเชีย Rohendi et al. (2024) ศึกษาบริษัทจดทะเบียนในอินโดนีเซียพบว่า การเปิดเผยข้อมูล ESG มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับมูลค่าบริษัท แต่ความสัมพันธ์นี้มีระดับที่ลดลงเมื่อบริษัทมีระดับหนี้สินสูง สะท้อนว่าข้อจำกัดทางการเงินเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพการรายงาน BDE มีบทบาทเสริมตรงนี้ เพราะแรงจูงใจเชิงค่านิยมจากภายในอาจทดแทนได้บางส่วนเมื่อทรัพยากรมีข้อจำกัด

ปัจจัยกำหนดภายนอก

ปัจจัยกำหนดภายนอกที่มีหลักฐานรองรับแข็งแกร่งที่สุดในบริบทเอเชียคือค่านิยมทางวัฒนธรรมและศาสนา Terzani and Turzo (2021) วิเคราะห์ตัวอย่างจากหลายประเทศพบว่าบรรทัดฐานทางสังคมศาสนาเป็นตัวทำนายที่มีนัยสำคัญต่อคุณภาพการรายงาน ESG โดยเฉพาะในเสาหลักสิ่งแวดล้อมและสังคม การศึกษาของ Tsendsuren et al. (2021) ให้ผลไปในทิศทางเดียวกัน โดยพบว่าระดับความจริงใจในการนับถือศาสนา (Religiosity) ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ Gupta et al. (2022) แสดงให้เห็นว่าศาสนาและการเมืองมีปฏิสัมพันธ์กันในการกำหนดนโยบายธรรมาภิบาล

กฎระเบียบและคุณภาพการบังคับใช้กฎหมายเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง Martiny et al. (2024) พบว่าในตลาดเกิดใหม่ระดับการพัฒนาของตลาดทุนและคุณภาพการบังคับใช้กฎหมายมีบทบาทสำคัญกว่าตัวกฎหมายเองในหลายกรณี Liya et al. (2026) ยืนยันในกลุ่มประเทศ BRICS ว่าคุณภาพธรรมาภิบาล ESG ระดับชาติเป็นตัวกำกับสำคัญ ความไม่แน่นอนทางนโยบายและความเสี่ยงภูมิรัฐศาสตร์มีผลเชิงลบต่อคุณภาพการรายงาน ESG ซึ่ง Bin-Feng et al. (2024) และ Jiang et al. (2024) แสดงให้เห็นผ่านกลไกการลดการลงทุนระยะยาว BDE ช่วยสร้างความยืดหยุ่นต่อปัจจัยภายนอกเหล่านี้เพราะทำงานจากแรงจูงใจภายใน

ตารางที่ 3 ปัจจัยกำหนดคุณภาพการรายงาน ESG: หลักฐานจากวรรณกรรม

ปัจจัยกำหนด	ทิศทาง	กลไกทางทฤษฎี	ระดับ	วรรณกรรมสนับสนุน
สัดส่วนกรรมการอิสระ	บวก	Agency Theory	ภายใน	Tsang et al. (2023); Kim and Daniel (2016)
ความหลากหลายทางเพศในบอร์ด	บวก	Legitimacy Theory	ภายใน	Kim and Daniel (2016); Gupta et al. (2022)
การถือครองของสถาบัน	บวก	Stakeholder Theory	ภายใน	Bhandari et al. (2022); Tsang et al. (2023)
ขนาดบริษัท	บวก	Legitimacy / Signaling	ภายใน	Martiny et al. (2024); Rohendi et al. (2024)
ระดับหนี้สิน	ไม่แน่นอน (±)	Signaling / RBV	ภายใน	Rohendi et al. (2024); Martiny et al. (2024)
ความอ่อนไหวต่อสาธารณะ	บวก	Legitimacy Theory	ภายใน	Iamandi et al. (2019); Martins (2022)
BIC / จริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ	บวก 3 ช่องทาง	Institutional Theory + BDE	ภายนอก-วัฒนธรรม	Fu et al. (2024); Song (2021); Abeydeera et al. (2016)
ค่านิยมทางศาสนา (ทั่วไป)	บวก	Social Norm Theory	ภายนอก-วัฒนธรรม	Terzani and Turzo (2021); Tsendsuren et al. (2021)
ความเข้มของกฎระเบียบ ESG	บวก	Institutional Theory (Coercive)	ภายนอก-สถาบัน	Martiny et al. (2024); Liya et al. (2026)
ความไม่แน่นอนทางนโยบาย	ลบ (-)	Real Options Theory	ภายนอก-สถาบัน	Bin-Feng et al. (2024); Avramov et al. (2022)
ความเสี่ยงภูมิรัฐศาสตร์	ลบ (-)	Institutional Theory	ภายนอก-สถาบัน	Jiang et al. (2024)
แรงกดดันจากตลาดทุน	บวก	Signaling Theory	ภายนอก-ตลาด	Kräussl et al. (2024); Avramov et al. (2022)

หมายเหตุ: วิเคราะห์โดยผู้เขียน

ความไม่สอดคล้องของ ESG Rating และนัยต่อ BDE

ปัญหาเชิงโครงสร้างและสาเหตุ

ความไม่สอดคล้องของการจัดอันดับ ESG (ESG Rating Divergence) เป็นปรากฏการณ์ที่บริษัทเดียวกันได้รับคะแนน ESG ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญจากผู้ให้บริการต่าง ๆ เช่น MSCI Sustainalytics Bloomberg และ Refinitiv โดยพบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการหลักอยู่ในช่วง 0.38–0.71 เท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าความสอดคล้องของการจัดอันดับเครดิตระหว่าง Moody's และ S&P ที่สูงถึง 0.99 อย่างมีนัยสำคัญ Avramov et al. (2022) พบว่าความไม่แน่นอนนี้สร้าง Risk Premium ที่วัดได้ในตลาดทุน ทำให้บริษัทที่มีความไม่สอดคล้องสูงมีต้นทุนเงินทุนสูงกว่า Tsang et al. (2025) ยืนยันว่าการจัดอันดับ ESG ที่ไม่สอดคล้องมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงนโยบายเงินปันผล สะท้อนว่าปัญหานี้มีผลต่อการตัดสินใจทางการเงินของผู้บริหาร

สาเหตุของความไม่สอดคล้องแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ระดับแรก คือ ความแตกต่างของขอบเขต (Scope Divergence) ผู้ให้บริการแต่ละรายเลือกตัวชี้วัดที่ต่างกัน ระดับที่สอง คือ ความแตกต่างของการวัด (Measurement Divergence) แม้ตัวชี้วัดเดียวกันแต่ใช้สูตรคำนวณต่างกัน ระดับที่สาม คือ ความแตกต่างของน้ำหนัก (Weight Divergence) ซึ่ง Edmans (2023) เสนอว่ามีรากฐานจากความขัดแย้งเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับว่า ESG ควรวัดอะไรกันแน่ Kräussl et al. (2024) แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่าง ESG กับผลตอบแทนการลงทุนเปลี่ยนทิศทางได้เมื่อเปลี่ยนผู้ให้บริการคะแนน ทำให้ข้อสรุปเชิงนโยบายยังไม่ชัดเจนเพียงพอ

BDE ในฐานะแนวทางแก้เชิงสถาบัน

กรอบ BDE เสนอว่าปัญหาความแตกต่างของการวัดมีรากฐานในเชิงสถาบัน ไม่ใช่เพียงปัญหาการวัดทางเทคนิคเท่านั้น เพราะในองค์กรที่ขาด BDE การรายงาน ESG มีแนวโน้มเป็นการรายงานเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Reporting) ที่เลือกรายงานในลักษณะที่สอดคล้องกับเกณฑ์การจัดอันดับของผู้จัดอันดับแต่ละรายมากเพื่อให้ได้คะแนนจากการประเมินสูงสุด ส่งผลให้คะแนนจากประเมินรายต่าง ๆ มีความแตกต่างกันมาก จึงไม่สามารถสะท้อนผลการดำเนินงานที่แท้จริง ในทางกลับกัน สำหรับองค์กรที่มี BDE สูง การรายงาน ESG ถูกขับเคลื่อนด้วยหลักสัมมาวาจาซึ่งกำหนดความซื่อสัตย์และความครอบคลุมเป็นหลัก ทำให้คะแนนจากผู้ให้บริการต่าง ๆ มีแนวโน้มสอดคล้องกันมากกว่า เพราะข้อมูลที่รายงานสะท้อนความเป็นจริงมากกว่า

นัยที่สำคัญสำหรับการพัฒนาตลาดทุนเอเชียคือการสร้าง BDE ในองค์กรอาจมีประสิทธิผลสูงกว่าการเพิ่มกฎระเบียบการรายงานในบางบริบท เพราะ BDE ทำงานจากแรงจูงใจภายในซึ่งมีเสถียรภาพกว่าและไม่ขึ้นอยู่กับการบังคับใช้กฎหมาย Speece (2019) แสดงให้เห็นว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะนโยบายสาธารณะของไทยสามารถทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่าง BDE และมาตรฐาน ESG สากลได้อย่างเป็นรูปธรรม Tan and Dipendra (2024) ชี้ว่าบริษัทไทยชั้นนำที่ผสมผสานหลักความยั่งยืนแบบไทยเข้ากับมาตรฐาน GRI มีความตึงเครียดน้อยกว่าระหว่างการรายงานทางการเงินและการมีส่วนร่วมผู้มีส่วนได้เสีย

องค์ความรู้จากการศึกษา

บทความวิชาการเรื่อง "จริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ: ทูทางสถาบันพุทธศาสนาในฐานะปัจจัยกำหนดคุณภาพการรายงาน ESG" นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

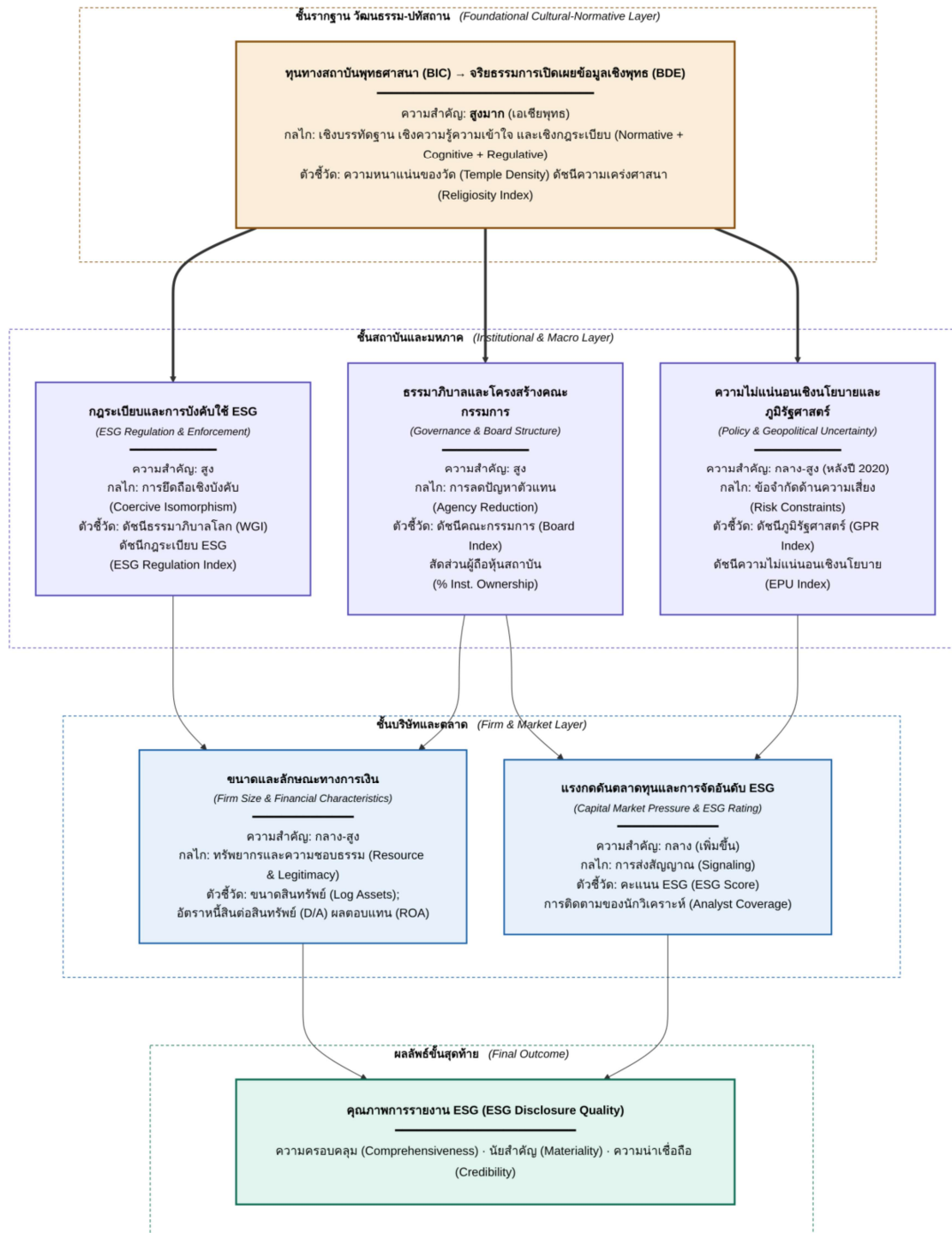
- การเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมพุทธห้าประการกับมิติ BDE สะท้อนให้เห็นว่า BDE ไม่ใช่แนวคิดนามธรรม หากมีการแสดงออกที่วัดได้ในพฤติกรรมกรรายงานขององค์กร การที่หลักธรรมแต่ละข้อมีนัยต่อมิติการรายงานที่แตกต่างกันเปิดเส้นทางให้งานวิจัยเชิงประจักษ์ทดสอบ BDE ได้อย่างเจาะจงมากกว่าการใช้ดัชนีระดับการนับถือศาสนา (Religiosity Index) เพียงตัวเดียว นัยสำหรับการพัฒนาสังคมในมิติแรกคือองค์กรที่ต้องการปรับปรุงคุณภาพการรายงาน ESG สามารถออกแบบโปรแกรมพัฒนาที่มีรากเหง้าในหลักธรรมพุทธและวัดผลด้วยตัวชี้วัดเฉพาะมิติได้

- กลไกการส่งผ่านของ BIC สามช่องทางสู่มิติคุณภาพการรายงาน ESG ผลสำคัญคือสามช่องทางส่งผลต่อมิติต่างกัน ช่องทางเชิงบรรทัดฐานส่งผลต่อความครอบคลุม ช่องทางเชิงความรู้ส่งผลต่อคุณภาพการประเมินความสำคัญ และช่องทางเชิงกฎระเบียบส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของเนื้อหา นัยสำหรับการพัฒนาสังคมในมิติที่สองคือหน่วยงานกำกับดูแลสามารถออกแบบมาตรการที่สอดคล้องกับแต่ละช่องทางได้ เช่น การสนับสนุนโปรแกรมเสริมสติในองค์กร หรือการผนวกหลักเศรษฐกิจพอเพียงเข้าในมาตรฐานการรายงานสำหรับช่องทางเชิงกฎระเบียบ

- การตำแหน่ง BDE/BIC ในแผนที่ปัจจัยกำหนดฉบับสมบูรณ์ สะท้อนให้เห็นว่า BDE มีความสำคัญสูงมากในบริบทเอเชียพุทธ และทำงานในชั้นที่แตกต่างจากปัจจัยกำหนดอื่น ๆ ที่เกิดจากแรงกดดันของตลาด

- ปัจจัยกำหนดสำหรับบริบทเอเชียฉบับสมบูรณ์ โดยแสดงให้เห็นว่า BDE/BIC ปัจจัยที่มีความสำคัญสูงในบริบทของประเทศที่นับถือพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ สำหรับหน่วยงานกำกับดูแลในอาเซียนมีนั้น การออกแบบกรอบ ESG ที่บูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะให้ฐานวัฒนธรรมที่ช่วยเสริมแรงจูงใจภายใน การพัฒนาระบบการรับรองข้อมูล ESG ในระดับภูมิภาคจะลด Rating Divergence โดยเฉพาะหากมาตรฐานการรับรองคำนึงถึงบรรทัดฐานวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้แล้ว การลงทุนในคุณภาพสถาบันการบังคับใช้กฎหมายเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับ ESG Disclosure Quality ระดับสูง และการสร้างความชัดเจนของนโยบาย ESG ระยะยาวจะลดผลเชิงลบของความไม่แน่นอนเชิงนโยบายต่อคุณภาพการรายงาน

จากองค์ความรู้ใหม่ข้างต้น แสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนที่ปัจจัยกำหนดคุณภาพการรายงาน ESG สำหรับบริบทเอเชีย

(Map of Determinants of ESG Reporting Quality in the Asian Context)

สรุป

บทความวิชาการนี้พัฒนากรอบแนวคิดใหม่ชื่อ "จริยธรรมการเปิดเผยข้อมูลเชิงพุทธ" (Buddhist Disclosure Ethics: BDE) ซึ่งอธิบายกลไกที่ทุนทางสถาบันพุทธศาสนา (BIC) ส่งผ่านไปสู่คุณภาพการรายงาน ESG ผ่านสามช่องทางสถาบัน โดยบูรณาการหลักฐานจากหลายภูมิภาคและนำเสนอสำหรับบริบทเอเชียผ่านสี่ขอบเขตการศึกษา ประเด็นแรก หลักธรรมพุทธห้าประการ ได้แก่ สัมมาวาจา ปฏิจจสมุปปาท สัมมาอาชีวะ เมตตาและกรุณา และอนิจจังและอนัตตา สร้าง BDE ซึ่งสามารถแปลงสู่สามมิติคุณภาพการรายงานที่วัดได้ ประเด็นที่สอง BIC ทำงานผ่านสามช่องทางสถาบันที่ส่งผลต่อมิติคุณภาพการรายงานต่างกัน ประเด็นที่สาม BDE มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมขององค์กรผ่านค่านิยมซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดผลก่อนแรงกดดันจากตลาด ประเด็นที่สี่ BDE เสนอทางแก้เชิงสถาบันต่อปัญหาความไม่แน่นอนของผลการประเมินด้าน ESG ด้วยการสร้างแรงจูงใจในการรายงานจากคุณค่าภายในองค์กรที่ทำให้การรายงานสอดคล้องกับความเป็นจริงมากกว่า

การมีส่วนร่วมทางทฤษฎีที่สำคัญของบทความมี 2 ประการ ประการแรก คือ บทความนี้การบัญญัตินิยามและพัฒนากรอบแนวคิด BDE ในแนวคิดที่ระบุกลไกเฉพาะจากหลักธรรมพุทธสู่คุณภาพการรายงาน ESG ซึ่งแตกต่างจากงานก่อนหน้านี้ที่อธิบาย BIC ในฐานะตัวกำหนดระดับความสำเร็จในการดำเนินงานตามแนวคิด ESG โดยกรอบ BDE มุ่งที่กระบวนการสื่อสาร (disclosure process) ไม่ใช่ผลลัพธ์การดำเนินงาน (performance outcomes) ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญทั้งในทางทฤษฎีและการวัดที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ประการที่สอง คือ การวางตำแหน่ง BDE ในแผนที่ปัจจัยกำหนดคุณภาพการรายงาน ESG สำหรับบริบทเอเชีย โดยแสดงให้เห็นว่า BDE ทำงานก่อนและเสริมปัจจัยกำหนดภายในและภายนอกที่วรรณกรรมตะวันตกระบุไว้ ซึ่งมีนัยต่อการออกแบบมาตรฐาน ESG ที่เหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรมเอเชีย

บทความนี้มีข้อจำกัดสำคัญในฐานะบทความวิชาการเชิงแนวคิดที่ยังไม่ได้ทดสอบกรอบ BDE ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์โดยตรง ทิศทางการวิจัยในอนาคตที่สำคัญมีสามประการ ประการแรก การสร้างดัชนี BDE จากการวิเคราะห์เนื้อหาการรายงาน ESG (text analysis) ของบริษัทในประเทศพุทธเอเชีย โดยวัดสัดส่วนการเปิดเผยผลกระทบเชิงลบ คุณภาพการประเมินความสำคัญ และอัตราการรับรองภายนอก เพื่อทดสอบว่า BIC มีผลต่อ BDE อย่างมีนัยสำคัญหลังควบคุมปัจจัยกำหนดมาตรฐานแล้ว ประการที่สอง การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศที่มีประชากรนับถือศาสนาพุทธเป็นจำนวนมาก (ไทย ศรีลังกา เมียนมา) กับประเทศอาเซียนที่มีศาสนาหลักต่างกัน เพื่อทดสอบว่ากรอบ BDE มีความจำเพาะต่อบริบทพุทธไม่ ประการที่สาม การออกแบบการทดลองธรรมชาติ (natural experiment) โดยใช้ความผันแปรของความหนาแน่นวัดพุทธเป็นตัวแปรเชิงเหตุปัจจัยสำหรับ BDE เพื่อระบุผลเชิงสาเหตุที่น่าเชื่อถือ

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 55). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 10*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 31*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Abeydeera, S., Kearins, K., & Tregidga, H. (2016). Buddhism, Sustainability and Organizational Practices: Fertile Ground? *Journal of Corporate Citizenship*, 61, 44–70.
- Avramov, D., Cheng, S., Lioui, A., & Tarelli, A. (2022). Sustainable investing with ESG rating uncertainty. *Journal of Financial Economics*, 145(2), 642–664.
<https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2021.09.009>
- Bhandari, K. R., Ranta, M., & Salo, J. (2022). The resource-based view, stakeholder capitalism, ESG, and sustainable competitive advantage: The firm's embeddedness into ecology, society, and governance. *Business Strategy and the Environment*, 31(4), 1525–1537.
<https://doi.org/10.1002/bse.2967>
- Bin-Feng, C., Mirza, S. S., Ahsan, T., & Qureshi, M. A. (2024). How uncertainty can determine corporate ESG performance? *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 31(3), 2290–2310. <https://doi.org/10.1002/csr.2695>
- DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147–160. <https://doi.org/10.2307/2095101>
- Edmans, A. (2023). The end of ESG. *Financial Management*, 52(1), 3–17.
<https://doi.org/10.1111/fima.12413>
- Fu, P., Ren, Y.-S., Tian, Y., Narayan, S. W., & Weber, O. (2024). Reexamining the relationship between ESG and firm performance: Evidence from the role of Buddhism. *Borsa Istanbul Review*, 24(1), 47–60. <https://doi.org/10.1016/j.bir.2023.10.011>
- Gupta, P. P., Lam, K. C. K., Sami, H., & Zhou, H. (2022). Do religion and politics impact

- corporate governance diversity policy? *Asian Review of Accounting*, 30(1), 1–30.
<https://doi.org/10.1108/ara-09-2021-0181>
- Iamandi, I.-E., Constantin, L.-G., Munteanu, S. M., & Cernat-Gruici, B. (2019). Mapping the ESG Behavior of European Companies. A Holistic Kohonen Approach. *Sustainability*, 11(12), 3276. <https://doi.org/10.3390/su1112327>
- Jiang, Y., Klein, T., Ren, Y.-S., & Duong, D. (2024). Global geopolitical risk and corporate ESG performance. *Journal of Environmental Management*, 370, 122481.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2024.122481>
- Kim, J., & Daniel, S. J. (2016). Religion and corporate governance: Evidence from 32 countries. *Asia-Pacific Journal of Financial Studies*, 45(2), 281–308.
<https://doi.org/10.1111/ajfs.12127>
- Kraeussl, R., Oladiran, T., & Stefanova, D. (2022). A Review on ESG Investing: Investors' Expectations, Beliefs and Perceptions. SSRN Electronic Journal.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.4123999>
- Liya, Z., Su, C.-W., Baz, S., & Xue, Z. (2026). Governance and greenwashing in the BRICS: The moderating role of national ESG performance in sustainable finance outcomes. *Journal of Innovation and Knowledge*, 12, 100893. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2025.100893>
- Martins, H. C. (2022). Competition and ESG practices in emerging markets: Evidence from a difference-in-differences model. *Finance Research Letters*, 46, 102371.
<https://doi.org/10.1016/j.frl.2021.102371>
- Martiny, A., Tagliatalata, J., Testa, F., & Iraldo, F. (2024). Determinants of environmental social and governance (ESG) performance: A systematic literature review. *Journal of Cleaner Production*, 456, 142213. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2024.142213>
- North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.
- Rohendi, H., Ghozali, I., & Ratmono, D. (2024). Environmental, social, and governance (ESG) disclosure and firm value: the role of competitive advantage as a mediator. *Cogent Business and Management*, 11(1), 2297446.
<https://doi.org/10.1080/23311975.2023.2297446>
- Song, H. (2021). Buddhist approach to corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 30(7), 3040–3052. <https://doi.org/10.1002/bse.2787>
- Speece, M. W. (2019). Sustainable development and Buddhist economics in Thailand.

- International Journal of Social Economics*, 46(5), 704–721.
<https://doi.org/10.1108/ijse-08-2018-0405>
- Tan, F., & Dipendra, K. C. (2024). Tensions between materiality assessments and stakeholder engagements in Thai corporate sustainability leaders. *Sustainability*, 16(17), 7711.
<https://doi.org/10.3390/su16177711>
- Terzani, S., & Turzo, T. (2021). Religious social norms and corporate sustainability: The effect of religiosity on environmental, social, and governance disclosure. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28(1), 485–496.
<https://doi.org/10.1002/csr.2063>
- Tsang, A., Frost, T., & Cao, H. (2023). Environmental, Social, and Governance (ESG) disclosure: A literature review. *The British Accounting Review*, 55(1), 101149.
<https://doi.org/10.1016/j.bar.2022.101149>
- Tsang, A., Wang, Y., Xiang, Y., & Yu, L. (2025). ESG Ratings and Dividend Changes: Evidence From the Initiation of Nonfinancial Agency Coverage. *Corporate Governance: An International Review*, 33(4), 554–577. <https://doi.org/10.1111/corg.12615>
- Tsendsuren, C., Yadav, P. L., Kim, S., & Han, S. (2021). The effects of managerial competency and local religiosity on corporate environmental responsibility. *Sustainability*, 13(11), 5857. <https://doi.org/10.3390/su13115857>